

vakblad Uitvaart brengt regelmatig een interview met iemand die is verbonden aan de Funeraire Academie. In deze aflevering Martin Hoondert, universitair docent 'Muziek, Religie & Ritueel' aan de Universiteit van Tilburg. Hij is een van de panelleden op het Uitvaartcongres van DELA in samenwerking met de Funeraire Academie op 28 september.

Martin Hoondert is universitair docent 'Muziek, Religie & Ritueel'

'De muziek is er ook voor nabestaanden'

Volgens Martin Hoondert moeten we blijven nadenken over de zin en betekenis van uitvaartrituelen. 'Voor wie zijn ze bedoeld, wat beogen we met de uitvaartrituelen?'

Martin Hoondert is universitair docent 'Muziek, Religie & Ritueel' aan de Universiteit van Tilburg. Hij doet met zijn collega's aan de Universiteit onderzoek naar crematierituelen en met name naar welke functie en rol muziek heeft tijdens deze rituelen. "Zeker in een tijd dat de uitvaart steeds persoonlijker wordt ingevuld, moeten we oppassen dat we hierin niet doorslaan. Ik vind het daarom belangrijk om te kijken hoe een ritueel een rol kan vervullen in het rouwproces. Hoe kan een ritueel zo ingericht worden dat het zinvol en betekenisvol blijft?"

"Muziek komt bij heel veel rituelen voor", zegt Hoondert. "Kijk maar naar het zingen in een voetbalstadion, bij een bruiloft en natuurlijk bij uitvaarten. In de muziekkeuze bij een uitvaart zie je twee dingen vaak gebeuren; de familie kiest voor heel persoonlijke muziek, of zoekt samen met de uitvaartbegeleider iets uit de lijst met veel gedraaide uitvaartmuziek. In die lijstjes zie je een zekere constante. Zo staat 'Time to say goodbye' van Sarah Brightman en Andrea Bocelli al heel lang in de top-5. Toch zijn deze muzieklijsten ook aan verandering onderhevig. 'Waarheen waarvoor' van Mieke Telkamp bijvoorbeeld was heel lang populair, maar dat hoor je nu vrijwel nooit meer. Dat is niet altijd een langzaam proces; kijk naar de nummers 'Mag ik dan bij jou' van Claudia de Breij (uit 2010, red.) en 'Dat ik je mis' van Maaike Ouboter (uit 2013, red.). Deze nummers werden vrij plotseling heel populair."

'We moeten ons afvragen voor wie het ritueel bedoeld is'

Creatief

Kiezen uit zo'n lijst met geijkte nummers is niet per se verkeerd, stelt Hoondert gerust. "Soms zie je dat mensen een nummer bij een andere uitvaart hebben gehoord en dat heel mooi vonden. Dat noemen we het copy-paste-gedrag. Anderen kiezen voor een bekend stuk, omdat ze voelen dat het nu eenmaal zo hoort. Rituelen bieden houvast, ze geven een gevoel van 'zo doen wij dat'. Dat is helemaal niet verkeerd. Nabestaanden zoeken juist die vastigheid, zeker in een emotionele tijd waarin ze het misschien niet kunnen opbrengen om heel creatief te zijn. Andere nabestaanden gaan voor de cd-kast van de overledene staan en kiezen iets wat echt past bij het leven van de overledene."

Uitvaartbegeleiders en ritueelbegeleiders zijn voor een gedeelte sturend in de keuzes die nabestaanden maken, benadrukt Hoondert. "Zij kunnen een bepaald muziekstuk voorstellen dat goed past op het moment dat de mensen binnenkomen of juist bij het afscheid nemen bij de kist. Dat werkt vaak heel goed en geeft een bepaald gevoel van vertrouwdheid. Dit zijn momenten dat muziek een handeling begeleidt. Maar er zijn ook momenten dat we echt luisteren naar de muziek. Kies dan een muziekstuk dat goed past bij de overledene. Zeker bij het in memoriam gedeelte van de uitvaart mag heel persoonlijke muziek gehoord worden."

Operettes

Een persoonlijk muziekstuk kan volgens de docent een leerschool zijn. "Stel, de overledene hield heel erg van Lee Towers en die muziek werd thuis ook vaak gedraaid. Wanneer die muziek klinkt tijdens een uitvaart, dan is de overledene weer even heel aanwezig. Die aanwezigheid stopt wanneer het nummer afgelopen

is en dan ervaar je heel duidelijk die afwezigheid weer. En juist dat is waar nabestaanden mee moeten leren omgaan: die afwezigheid. Dat gebeurt veel minder bij een nummer als 'Time to say goodbye'. Bij dat nummer ligt de nadruk meer op de handeling van het afscheid nemen dan op de muziek."

Het draait allemaal om planning van de rituelen, vindt Hoondert. "Het kiezen van de juiste muziek bij het juiste moment. De taak van de uitvaartbegeleider of de ritueelbegeleider is hier heel belangrijk." Zij moeten erop toezien dat de muziek betekenisvol is voor de nabestaanden, vindt Hoondert. "Ik was ooit bij een uitvaart van een man die heel erg van operettes hield. Er werden dus alleen operette-melodieën gedraaid tijdens de uitvaart. De kinderen van die man zaten op de eerste rij en vonden het verschrikkelijk. Dan vind ik dat er in de begeleiding écht iets is misgegaan. Je moet hierin op zoek naar balans; de muziek is er ook voor de nabestaanden. Dat is natuurlijk ingewikkeld wanneer iemand zijn uitvaart vooraf al helemaal heeft vastgelegd, maar ik vind echt dat de uitvaartbegeleider of ritueelbegeleider hier aan moet denken."

"In algemene zin moeten we ons afvragen: voor wie is het uitvaartritueel bedoeld?", zegt Hoondert. "Wil je met een ritueel mensen verder helpen, dan zijn de nabestaanden de doelgroep van het ritueel. Vroeger stond een uitvaart groten-deels in het teken van loslaten. Maar we weten nu dat rouwen nooit klaar is. Er blijft altijd een verbinding tussen de overledene en de nabestaanden, alleen deze verbinding verandert. De nabestaande is ineens weduwe of weduwnaar, of kind van een overleden ouder. Die relatie moet dan opnieuw gedefinieerd worden. We focussen tijdens een uitvaart nog steeds

veel op het geleefde leven. In verhalen en in een PowerPoint-presentatie komt het leven van de overledene dan voorbij; het wordt zo een aaneenrijging van gedenken en terugblikken. Wat mij betreft kunnen we daar meer evenwicht in zoeken; het geleefde leven moeten we vieren, maar tegelijk moeten we ook onder ogen zien dat dat leven er niet meer is. Er mag van mij meer aandacht komen voor het leven van de nabestaanden dat heel anders wordt."

Lef

"Ik geef geregeld trainingen aan ritueelbegeleiders over hoe je een ritueel ontwerpt. Waar ik de meesten mee zie worstelen is het vinden van de balans tussen wat de familie wil en nodig heeft en wat de overledene had gewild. Ik merk dat veel ritueelbegeleiders vaak heel volgend zijn. Maar naar mijn idee zijn ze meer dan de ceremoniemeester bij een uitvaart. Je hebt meer te doen dan dat alleen, je hebt als begeleider een expertise. Dus je moet ook kunnen zeggen tegen de nabestaanden: het lijkt me niet zo'n goed idee om dat te doen. Daarbij kan het gaan om muziek, om foto's, om de woorden die je gebruikt. Een voorbeeld: het gebruik van fotoreportages tijdens een uitvaart neemt toe. Maar is het wel zo'n goed idee om allerlei intieme foto's te delen met mensen die de overledene op heel verschillende manieren kennen? Ik denk het niet en zou in zo'n situatie de nabestaanden adviseren het aantal foto's te beperken. Dat vraagt soms om lef en ervaring. De klant is wel koning, maar de koning wil ook geholpen worden." ◀